

Gimnazistų kalbinės nuostatos: lietuvių kalbos galios ir socialinė vertė

Nida Poderienė

Lietuvių kalbos institutas
Bendrinės kalbos tyrimų centras
El. paštas: nida.poderiene@lki.lt
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4602-2761>
ROR: <https://ror.org/011v22a28>

Santrauka. Straipsnyje analizuojamos gimnazistų kalbinės nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu remiantis 2023–2024 mokslo metais Lietuvos mokyklose atlikto tyrimo kiekybiniais duomenimis – mokinių atsakymais apie kalbines nuostatas dėl lietuvių kalbos. Tyrimo klausimynu, paremtu etnolingvistinio gyvybingumo teorija, siekta iširti, kokiomis nuostatomis grindžiamos jaunimo kalbinės preferencijos, aptarti tendencijas, kaip kinta kolektyvinė kalbinė tapatybė, veikiama įtampos tarp pragmatinės vertės ir emocinio ryšio su kalba ašiu. Gimnazistų požiūris į lietuvių kalbą pagal kalbos gyvybingumo kriterijus tiriamas keliais pjūviais: lietuvių kalbos galių ir lietuvių kalbos pragmatinės vertės ir statuso. Tyrimo rezultatai rodo, kad lietuvių kalbos mokėjimas turi žemesnę pragmatinę vertę, bet aukštesnį socialinį statusą visuomenėje – taisyklinga lietuvių kalba tradiciškai siejama su aukštesniu išsilavinimu. Požiūris į kalbos išteklius, pasitikėjimo savo kalba lygmuo pirmiausia lemia ir pačios kalbos kaitą, ir kalbos vartojimo polinkius. Iš visų tirtų kalbinių nuostatų lietuvių kalba mažiausiai teigiamai vertinama šiuolaikiškumo aspektu. Dauguma gimnazistų teigia, kad geriausiai save gali išreikšti lietuviškai, tačiau mažiau nei pusė mano, kad lietuvių kalba yra šiuolaikiška. Stipriausias teigiamas nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu gimnazistai teigia vertindami lietuvių kalbą kaip gražią kalbą. Rezultatų analizė patvirtina lietuvių kalbos ir krašto tarmės vertinimo ryšį. Estetinis, intuityvus lietuvių kalbos ir krašto tarmės vertinimas rodo emocinį santykį ir su kalba, ir su etnine bendruomene.

Raktažodžiai: lietuvių kalba, jaunimo kalba, kalbinės nuostatos, etnolingvistinis gyvybingumas, kalbos gyvybingumas

Linguistic Attitudes of Upper Secondary School Students: The Power and Social Value of the Lithuanian Language

Abstract. The study analyses the linguistic attitudes of upper secondary school students toward the Lithuanian language, based on quantitative data collected in Lithuanian schools during the 2023–2024 academic year. A questionnaire grounded in ethnolinguistic vitality theory was employed to identify the attitudes influencing the linguistic preferences of youth and to analyse tendencies in the evolution of collective linguistic identity, influenced by the tension between pragmatic value and emotional relation to the language. Attitudes toward the Lithuanian language were examined according to language vitality criteria across several aspects: the perceived strength of Lithuanian, its pragmatic value and social status. The results indicate that proficiency in Lithuanian has relatively low pragmatic value but high social status in society, as correct Lithuanian is traditionally associated with higher educational attainment. Perceptions of linguistic resources and the level of confidence in the use

Received: 2025-11-03. Accepted: 2025-12-06

Copyright © 2025 Nida Poderienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

of Lithuanian are primary drivers of both language change and language use preferences. Across the analysed linguistic attitudes, Lithuanian is perceived least positively in terms of modernity. Most students report that they can express themselves best in Lithuanian, however, fewer than half consider the language modern. The most positive attitudes are aesthetic, with students regarding Lithuanian as a beautiful language. The findings confirm an association between perceptions of the Lithuanian language and perceptions of the regional dialect. Aesthetic and intuitive perceptions of Lithuanian and of the regional dialect indicate an emotional relation to the language and to the ethnic community.

Keywords: Lithuanian language, youth language, linguistic attitudes, ethnolinguistic vitality, language vitality

Įvadas

Kalbinės nuostatos, kaip iššaknię įsitikinimai, vaidina svarbų vaidmenį, kaip žmonės vartoja, suvokia ir vertina kalbą. Per pastaruosius dešimtmečius lietuvių kalba, kaip rodo 2008 ir 2017 m. *Europos vertybių tyrimo*¹ duomenys, tebėra suvokiama kaip esminis lietuviškosios tapatybės dėmuo: „absoliučiai svarbiausiu laikomas lietuvių kalbos mokėjimas, kiek mažiau – pagarba šalies įstatymams, lietuviška kilmė, o mažiausiai svarbiu – gimimas Lietuvoje“ (Savicka 2019, 81). Lietuvių kalbos mokėjimo svarbos, kilmės, pagarbos šalies įstatymams vertinimo nediferencijuoja nei respondentų amžius, nei išsilavinimas² (ten pat). Lietuvos visuomenės savivokoje lietuvių kalbos vertė, lyginant su kitais lietuviškosios tapatybės elementais, yra stipri ir stabili. Sociologų tyrimai (Valantiejus 2001; Kuznecovienė 2008; Savicka 2019) patvirtina, kad lietuvių kalba Lietuvos visuomenės suvokiama kaip svarbiausia kolektyvinės tapatybės dalis. Lietuviško (etninio ir pilietinio) identiteto, vertybinių orientacijų, kultūrinius pokyčius visuomenėje galima įžvelgti tiriant kalbines nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu.

Lietuvių kalbotyros darbuose atlikta išsamių tyrimų, kuriuose analizuojami Lietuvos gyventojų kalbinių nuostatų pokyčiai per pastaruosius dešimt metų. Loreta Vilkienė (2022, 209–243) nustatė, kad per dešimtmetį tyrime analizuotais aspektais: kuri kalba yra *reikalingiausia*, *įprasčiausia*, *gražiausia*, sumažėjo lietuvių kalbą palankiausiai vertinančių respondentų procentinė dalis. Padaugėjo respondentų, anglų kalbą vertinančių kaip reikalingiausią ir įprasčiausią kalbą. Palyginus nuostatų kaitą pagal respondentų gimtąją kalbą paaiškėjo, kad respondentų, kurių gimtoji kalba lietuvių, reiškiančių palankias nuostatas dėl lietuvių kalbos sumažėjo, kurių gimtoji kalba ne lietuvių – išaugo. Ingos Hilbig (2022, 92–106) Lietuvos gyventojų nuostatų dėl svetimųjų kalbų analizė atskleidė, kad iš visų svetimųjų kalbų palankiausiai vertinama anglų kalba. Aptardama kalbinių nuostatų kaitą, Loreta Vilkienė pažymi, kad „lietuvių kalba kaip instrumentas, reikalingas globaliame pasaulyje, koreguojančiame žmonių poreikius ir lūkesčius, per dešimtmetį yra praradusi dalį savo, kaip kalbinio kapitalo, vertės“ (Vilkienė 2022, 237).

Įvykus geopolitiniams lūžiams, kurie lėmė plataus masto imigraciją, nestabilią nacionalinio saugumo situaciją, lietuvių kalbos gyvybingumo, kaip Lietuvos visuomenės

1 Europos vertybių tyrimas (European Values Study) – Europos valstybių gyventojų vertybinių nuostatų tyrimas.

2 Europos vertybių tyrimo respondentų nebuvo klausiama apie jų etninę kilmę.

integralumo ir atsparumo, tyrimai tampa ypač aktualūs. Straipsnyje, remiantis visose Lietuvos apskrityse vykdyto išsamaus etnolingvistinio tyrimo rezultatais, pagal kalbos gyvybingumo kriterijus tiriamos jaunimo nuostatos lietuvių kalbos atžvilgiu, kalbinių nuostatų tarpusavio koreliacijos.

Straipsnio tikslas – ištirti gimnazistų nuostatas dėl lietuvių kalbos galių ir socialinės vertės, remiantis Lietuvos gimnazijose atlikto kiekybinio tyrimo duomenimis. Siekiant tikslo, keliama uždaviniai: 1) ištirti gimnazistų nuostatas dėl lietuvių kalbos komunikacinių, kūrybinių galių ir kultūrinio kapitalo, 2) aptarti gimnazistų estetinį, emocinį santykį su lietuvių kalba, 3) išanalizuoti gimnazistų nuostatas dėl lietuvių kalbos pragmatinės vertės, 4) ištirti nuostatas dėl lietuvių kalbos statuso visuomenėje ir 5) įvertinti kalbinių nuostatų sąsajas. Remiantis etnolingvistinio gyvybingumo teorija, šios tiriamos kalbinės nuostatos laikomos subjektyvaus kalbos gyvybingumo rodikliais.

Toliau straipsnyje aprašomas tyrimo teorinis pagrindas ir metodologija, analizuojami tyrimo rezultatai, kalbinių nuostatų koreliacijos. Tyrimo rezultatai pirmiausia analizuojami nuostatų dėl lietuvių kalbos komunikacinių, kūrybinių galių, jos kultūrinio kapitalo, estetinio, emocinio ryšio su kalba aspektais, po to aptariama lietuvių kalbos socialinė vertė. Atskirais atvejais lyginamos gimnazistų nuostatos dėl lietuvių ir anglų kalbos, bendrinės kalbos ir tarmės, siekiant ištirti lietuvių kalbos gyvybingumą pragmatiniu ir ryšio su kultūrine, etnine tapatybe aspektais.

1. Tyrimo teorinis pagrindas

Etnolingvistinio gyvybingumo tyrimais siekiama atsakyti į pagrindinį klausimą: kiek tikėtina, kad etnolingvistinė bendruomenė³ išlaikys savo egzistenciją laike kaip kolektyvinį subjektą su savita tapatybe ir kalba (Ehala 2015, 1). Etnolingvistinio gyvybingumo teorijos kūrėjai Howard'as Giles'as, Richard'as Y. Bourhis'as ir Donald'as M. Taylor'as, paskelbę etnolingvistinio gyvybingumo koncepciją (Giles et al. 1977, 306–348), etnolingvistinį gyvybingumą apibrėžė kaip „tai, kas įgalina grupę elgtis kaip savitą ir aktyvų kolektyvinį subjektą tarpgruvinėse situacijose“ (Giles et al. 1977, 308). Pagal šią koncepciją etnolingvistinis gyvybingumas vertinamas pagal demografijos, institucijų palaikymo ir statuso kriterijus. Pagal demografinį kriterijų vertinamas populiacijos dydis, gimstamumas, mišrių santuokų dalis, imigracija ir pan. Institucijų parama susijusi su institucijų priimamais sprendimais. Statusas reiškia kalbos prestižą. Jam įtakos turi istoriniai įvykiai, susiję su kalbos raida, taip pat kalbų politika (Bourhis et al. 2019, 411).

Etnolingvistinio gyvybingumo taksonomija pirmiausia buvo pateikta kaip kalbinės bendruomenės būklės vertinimas, rodantis *objektyvų* bendruomenės gyvybingumą. Pažymima, kad ne mažiau svarbus yra *subjektyvus gyvybingumas* – kaip bendruomenė save suvokia pagal tuos pačius gyvybingumo kriterijus. Subjektyvus gyvybingumas atskleidžia daugumos bendruomenės narių vertybes ir įsitikinimus, kuriais grindžiamas kalbos pa-

³ *Etnolingvistinė bendruomenė* – bendruomenė, kurią sieja etninė priklausomybė, bendra kalba ir kultūra.

sirinkimas, jos vartojimo aprėptis. Kalbinės bendruomenės gyvybingumas vertinamas pagal gyvybingumo stiprumą: turinčios mažą, vidutinį ar didelį gyvybingumą (Giles et al. 1977, 317). Mažo gyvybingumo bendruomenės dažniausiai palaipsniui perima kitą kalbą ir kultūrą ir nustoja egzistuoti kaip savitas etninis subjektas, o didelio gyvybingumo bendruomenės išlaiko savo kalbą ir autentišką tapatybę daugiakalbėje aplinkoje (Yagmur 2011, 112; McEntee-Atalianis 2011, 153). Kuo daugiau gyvybingumo, asmenų nuomone, jų etnolingvistinė bendruomenė turi, tuo labiau jie linkę investuoti savo energiją į kolektyvinės tapatybės išsaugojimą (Abrams et al. 2009, 60). Komunikacijos erdvėje kalbinės ir kultūrinės tapatybės diskursas yra nuolatinėje tradicijų ir naujovių sąveikoje. Joje atsiskleidžia, kiek etninės bendruomenės nariai vertina savo kalbą, kultūrą ir tradicijas, jų perdavimą iš kartos į kartą, kiek jie atviri pokyčiams ir modernizacijai, kurie gali būti svarbūs ekonominei sėkmei (Ehala 2011, 196).

Vertinant kalbos situaciją galima numatyti kalbinės bendruomenės gyvybingumo dinamiką. Tyrėjai (Plüddemann et al. 2004, Ying et al. 2018) išskiria tokius svarbius kalbos gyvybingumo kriterijus: 1) kalbos dominavimą, 2) kalbos vartojimą, 3) kalbos pirmumo pasirinkimą, 4) kalbines nuostatas, 5) kalbos mokėjimą ir motyvaciją jos mokytis. Norint vertinti kalbos gyvybingumo tendencijas, svarbu suprasti motyvus, kuriais grindžiamas kalbos pasirinkimas. Pagrindinis vaidmuo tenka individualioms motyvacijoms, o kalbos kaitą lemia individų kasdieniai pasirinkimai kalbų atžvilgiu (Karan 2011, 138). Kalbos išlaikymas ar praradimas vyksta kultūrų sąveikoje, nuolat renkantis tarp kultūrinių priklausomybių ir socialinių tapatybių, ir kalbos kaita vyksta tuomet, kai bendruomenė vis dažniau vartoja vieną kalbą kitos kalbos sąskaita (Karan 2011, 137).

Etnolingvistinio gyvybingumo tyrimams svarbus socialinės tapatybės teorijose išskirtas kalbos socialinės galios aspektas: per tapatinimąsi su grupe asmenys siekia išsiugdyti teigiamą savęs suvokimą (Turner et al. 1979, 190). Viena ar kita kalba pasirenkama siekiant padidinti arba sumažinti akivaizdų panašumą su grupe, atsižvelgiant, kokį poveikį tai daro savęs vertinimui (Clément, Norton 2021, 159). Asmenys „investuoja“ į tikslinę kalbą, nes mano, kad įgis įvairesnių simboliinių ir materialinių išteklių, kurie padidins jų kultūrinio kapitalo ir socialinės galios vertę (Norton 2019, 302; Darvin, Norton 2023, 36). Remiantis Pierre'u Bourdieu (1991, 170), kapitalas yra galia, kuri aprėpia ne tik materialinę ir ekonominę, bet ir kultūrinę bei socialinę sritį. Kultūrinis kapitalas – kultūrinės žinios, išsilavinimo lygmuo ir kalba, socialinis kapitalas – ryšiai su galios tinklais (Darvin 2017, 295). Visuomenėje cirkuliuoja galia, konstruojanti įtraukties ir atskirties būdus per kalbą (Darvin, Norton 2015, 43). Etnolingvistiniam gyvybingumui įtakos turi ne tik socialinė kalbos vertė, bet ir emocinis ryšys su etnine bendruomene. Emocinį prierašumą Martin'as Ehala (2011, 191) laiko esminiu veiksnium, turinčiu įtakos etnolingvistiniam gyvybingumui. Dėmesys bendruomenės investicijoms į kalbą gali būti naudingas emocinio tapatumo papildymas, leidžiantis kelti klausimus ne tik „Kokiu mastu bendruomenė yra emociškai prisirišusi prie savo tapatybės?“ bet ir klausti: „Kokios yra jos investicijos į savo kolektyvinę tapatybę?“ (Clément, Norton 2021, 164) bei kaip, veikiama kitų kalbų ir kultūrų, ji kinta.

2. Tiriamoji medžiaga ir metodika

Straipsnio tiriamąją medžiagą sudaro 2023–2024 mokslo metais Lietuvos gimnazijose lietuvių mokomąją kalbą atlikto etnolingvistinio tyrimo⁴ kiekybiniai duomenys – gimnazistų atsakymai į klausimus apie kalbines nuostatas lietuvių kalbos, krašto tarmės ir anglų kalbos atžvilgiu. Straipsnyje analizuojami duomenys apima dalį etnolingvistinio tyrimo metu sukauptos medžiagos. Plataus masto tyrimas vykdytas visose Lietuvos apskrityse, 54 savivaldybių⁵ 164 mokyklose. Tyrime dalyvavo 4289 gimnazistai iš I–IV gimnazijos klasių, 94 proc. mokinių namų kalba – lietuvių. Tyrimo dalyvių bendroji charakteristika pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių imtis ir bendroji charakteristika

Gimnazijos klasė	I		II		III		IV		Iš viso	
Mokinių imtis	888		1755		1063		583		4289	
Skaičius pagal lytį	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.
	423	465	824	931	489	574	275	308	2011	2278

Kaip matyti lentelėje, daugiausia tyrimo respondentų mokėsi antroje gimnazijos klasėje (41 proc.), pirmos ir trečios gimnazijos klasės mokiniai sudarė atitinkamai 20,7 proc. ir 24,8 proc. tyrimo dalyvių, abiturientų dalis mažiausia – 13,6 proc. Gimnazistų imtis pagal lytį proporcinga – tyrime dalyvavo 47 proc. vaikinų ir 53 proc. merginų.

Tyrimo klausimyną gimnazistai pildė anonimiškai specialiai tyrimui sukurtoje elektroninėje platformoje naudodamiesi telefonu arba planšete. Pirmoje klausimyno dalyje mokinių prašyta atsakyti į bendruosius klausimus, tokius kaip mokykla, klasė, amžius, lytis ir kt. Antroje dalyje prašyta nurodyti, kurią kalbą (kalbas) mokiniai dažniausiai vartoja kasdieniame gyvenime. Trečioje klausimyno dalyje prašyta pažymėti atsakymus apie vertinamuosius teiginius, susijusius su nuostatomis lietuvių kalbos, anglų kalbos ir tarmės atžvilgiu. Nuostatų tyrimui naudota 5 balų Likerto skalė. Penkiabalė skalė pasirinkta dėl pakankamos atsakymų variacijos, leidžiančios diferencijuoti nuostatų stiprumą. Gimnazistai rinkosi vieną iš pateiktų atsakymų: *visiškai nesutinku; labiau nesutinku; nei sutinku, nei nesutinku; labiau sutinku ir visiškai sutinku*. Sukaupti tyrimo duomenys buvo koduojami, jų analizei pasitelkta SPSS statistinės analizės programinė įranga. Nustatytas atsakymų pasiskirstymo dažnis ir Spearmano koreliacijos koeficientas (p), norint įvertinti kintamųjų tarpusavio priklausomybę.

⁴ Tyrimą finansavo Lietuvių kalbos institutas. Duomenys apdoroti įgyvendinant ES finansuojamą projektą „Kalbos paveldo transformacija ir lietuvių kalbos erdvių duomenų išteklių plėtra“.

⁵ Tyrime dalyvavo mokyklos iš šių savivaldybių: Akmenės r., Alytaus, Alytaus r., Anykščių r., Biržų r., Druskininkų, Elektrėnų, Ignalinos r., Jonavos r., Joniškio r., Jurbarko r., Kaišiadorių r., Kalvarijos, Kauno r., Kazlų Rūdos, Kėdainių r., Kelmės r., Klaipėdos r., Kretingos r., Kupiškio r., Lazdijų r., Marijampolės, Mažeikių r., Molėtų r., Neringos, Pagėgių, Pakruojio r., Panevėžio r., Pasvalio r., Plungės r., Prienų r., Radviliškio r., Raseinių r., Rietavo, Rokiškio r., Skuodo r., Šakių r., Šalčininkų r., Šiaulių, Šiaulių r., Šilalės r., Šilutės r., Širvintų r., Švenčionių r., Tauragės r., Telšių r., Trakų r., Ukmergės r., Utenos r., Varėnos r., Vilkaviškio r., Vilniaus r., Visagino, Zarasų r.

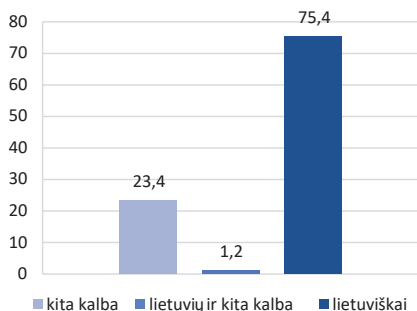
Šiame straipsnyje tiriami kiekybiniai tyrimo duomenys apie gimnazistų kalbines nuostatas. Nuostatų analizės kryptis – nuo asmeninio santykio su lietuvių kalba iki kalbos vertės visuomenėje. Todėl tyrimo rezultatai pirmiausia analizuojami nuostatų dėl lietuvių kalbos komunikacinių, kūrybinių galių, jos kultūrinio kapitalo, estetinio, emocinio ryšio su kalba aspektais, po to aptariama lietuvių kalbos socialinė vertė. Atskirais atvejais lyginamos gimnazistų nuostatos dėl lietuvių ir anglų kalbos, bendrinės kalbos ir tarmės.

3. Lietuvių kalbos komunikacinės, kūrybinės galios ir kultūrinis kapitalas

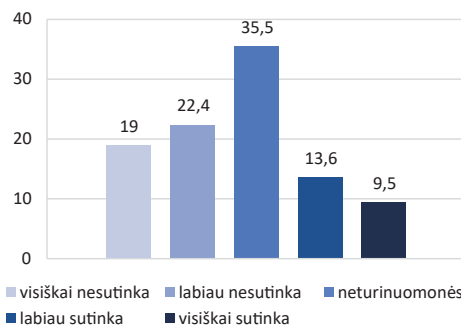
Vienas svarbiausių kalbinės bendruomenės gyvybingumo rodiklių – kalbos komunikacinių, kūrybinių galių ir jos kultūrinio kapitalo vertinimas. Atsižvelgiant į globalizacijos poveikį, visuomenėje vyraujantį pragmatinį diskursą, mažesnėms nacionalinių kalbų bendruomenėms gali kilti grėsmė dėl galimos kalbos kaitos. Todėl kuo stipresnė, gyvybingesnė kalba, tuo ji turi ir didesnę galią įsitvirtinti ir asmens, ir visuomenės kultūriniame, socialiniame gyvenime.

Norint ištirti gimnazijos klasių mokinių požiūrį į savo lietuvių kalbos komunikacines ir kūrybines galias ir lietuvių kalbos kultūrinį potencialą, buvo analizuoti atsakymai apie teiginius: *Tai, ką jaučiu ir galvoju, geriausiai galiu išreikšti (lietuviškai, rusiškai, lenkiškai, angliškai, kita)* ir *Lietuvių kalba yra pasenusi kalba*.

Pirmojo teiginio *Tai, ką jaučiu ir galvoju, geriausiai galiu išreikšti (lietuviškai, rusiškai, lenkiškai, angliškai, kita)* vertinimas apima kalbines preferencijas. Kalbą, kuria geriausia išreikšti save, labiau linkstama vartoti, tačiau nebūtinai jai teikiamas pirmumas komunikacinėje sąveikoje. Šio teiginio vertinimu buvo norima ištirti jaunimo nuostatas, kiek lietuvių kalba yra jų tapatybės raiškos kalba, kiek ji gyvybinga, gali išreikšti individualią gyvenimo patirtį, idėjas ir jausmus.

1 paveikslas. *Tai, ką jaučiu ir galvoju, geriausiai galiu išreikšti (lietuviškai, rusiškai, lenkiškai, angliškai, kita)*

2 paveikslas. *Lietuvių kalba yra pasenusi kalba*

Atsakydami į klausimą, gimnazistai galėjo pasirinkti vieną iš pateiktų atsakymų, taip pat įrašyti kitą kalbą ar kelias kalbas. Vertinant gautus duomenis svarbu pažymėti, kad,

kaip jau buvo minėta, 94 proc. tyrimo dalyvių namų kalba – lietuvių kalba. Gauti rezultatai pateikti 1 paveiksle.

Kaip matyti 1 paveiksle, didžioji gimnazistų dalis (75,4 proc.) teigia, kad tai, ką galvoja ir jaučia, geriausiai gali išreikšti lietuviškai, 1,2 proc. pasirenka lietuvių ir kitą kalbą, daugiau kaip penktadalis gimnazistų (23,4 proc.) nurodo, kad geriausiai save išreiškia kita, ne lietuvių kalba.

Gimnazistų nuostatos dėl lietuvių kalbos kultūrinio kapitalo, jos potencialo tirtos vertinant atsakymus apie teiginį *Lietuvių kalba yra pasenusi kalba*. Iš visų tyrime pateiktų vertinamųjų teiginių šis vienintelis turi neigiamą konotaciją. Tokia formuluotė pateikta dėl kelių motyvų – ji apima ir emocinį, ir kognityvinį vertinimą, išreiškia nuostatas ir dėl kalbos šiuolaikiškumo, modernumo, ir lietuvių kalba perduodamo lietuviško pasaulėvaizdžio, filosofo Algio Mickūno žodžiais, „lietuvių kultūros pasaulio“ (Mickūnas 2011, 195). „Lietuvių kultūros pasaulis, tiesiogiai susijęs su patirtais daiktais, gamtos vyksmais ir garsais, jos spalvomis ir lemtimi, gali atskleisti pasaulio sampratą, buvusią dar prieš kalbos reikšmių tinklus ir voratinklius, gal net tą, kuri slypi kitų kultūrinių pasaulių kasdienio gyvenimo šešėlyje“ (Mickūnas 2011, 195). Gimnazistų atsakymai apie teiginį *Lietuvių kalba yra pasenusi kalba* rodo lietuvių kalbos gyvybingumo vertinimą per opoziciją: *pasenusi* kalba – nešiuolaikiška, nemoderni, neatliepanti jaunimo poreikių, nykstanti kalba, *nepasenusi* kalba – šiuolaikiška, gebanti išreikšti jauno žmogaus gyvenimo tikrovę, sava ir gyvybinga kalba.

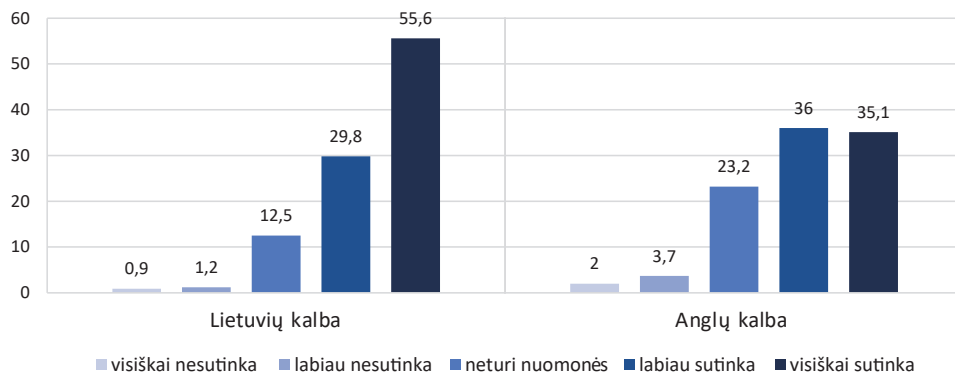
Gimnazistų nuostatas dėl lietuvių kalbos kultūrinio kapitalo iliustruoja 2 paveikslas. Iš rezultatų matyti, kad apie penktadalis (19 proc.) gimnazistų yra tvirtai įsitikinę, o 22,4 proc. linkę pritarti, kad lietuvių kalba nėra pasenusi kalba. Didžiausia respondentų dalis (35 proc.) neturi nuomonės šiuo klausimu. Kiek mažiau nei dešimtadalis (9,5 proc.) gimnazistų visiškai pritaria, 13,6 proc. labiau pritaria teiginiui, kad lietuvių kalba yra pasenusi kalba. Palyginus vaikinų ir merginų atsakymus nustatyta, kad šiek tiek daugiau merginų nei vaikinų nesutinka arba labiau nesutinka, kad lietuvių kalba negyvybinga, pasenusi kalba (atitinkamai 47,1 proc. ir 34,7 proc.), neigiamas nuostatas dėl lietuvių kalbos patvirtina taip pat mažiau merginų nei vaikinų (atitinkamai 18,1 proc. ir 28,8 proc.). Neturinčių nuomonės respondentų dalis pagal lytį beveik nesiskiria (plg. mot. 34,7 proc., vyr. 36,4 proc.).

Tarp atsakymų, kuria kalba gimnazistai geriausiai gali išreikšti savo mintis ir jausmus, ir nuostatos, kad lietuvių kalba yra pasenusi, nustatyta statistškai reikšminga, bet silpna neigiama koreliacija (Spearmano $\rho = -0,163$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad gimnazistai, kuriems mintis reikšti yra tinkamiausia lietuvių kalba, labiau linkę nepritarti teiginiui, kad lietuvių kalba yra pasenusi kalba.

4. Emocinis ryšys su lietuvių kalba

Lietuvių kalbos gražumo vertinimas yra estetinis ir emocinio santykio su savo kalba rodiklis. Intuityvus, estetinis, emocinis lietuvių kalbos vertinimas tirtas remiantis gimnazistų

atsakymais apie teiginį *Lietuvių kalba yra graži kalba*. Norint įvertinti santykio su lietuvių kalba ir etninės tapatybės ryšį, analizuoti gimnazistų atsakymai apie teiginius *Mano krašto tarmė yra graži* ir *Anglų kalba yra graži*. Tyrimo rezultatai apie teiginius *Lietuvių kalba yra graži kalba* ir *Anglų kalba yra graži kalba* matyti 3 ir 4 paveiksluose.

3 paveikslas. **Lietuvių kalba yra graži kalba**

4 paveikslas. **Anglų kalba yra graži kalba**

Lietuvių kalbos gražumo vertinimo rezultatai (3 pav.) pagal teigiamus ir neigiamus įvertinimus rodo, kad didžioji dauguma (85,4 proc.) gimnazistų teigia, kad lietuvių kalba graži, tik 12,5 proc. neturi nuomonės, vos 2,1 proc. mokinių pasirenka neigiamą vertinimą. Kaip ir kitų nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu atvejais, merginos pažymi šiek tiek stipresnę ryšį su lietuvių kalba nei vaikinai (atitinkamai 89,2 proc. ir 81,1 proc.), jos išreiškia tvirtesnius įsitikinimus – rečiau pasirenka atsakymą *nei sutinku, nei nesutinku* (atitinkamai 9,4 proc. ir 16 proc.), mažesnė dalis išsako neigiamas nuostatas (atitinkamai 1,4 proc. ir 2,9 proc.), tačiau akivaizdu, kad pagal lyties kriterijų lietuvių kalbos vertinimo skirtumai nėra žymūs. Tyrimo duomenys atskleidė, kad iš visų tirtų nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu lietuvių kalbos gražumo vertinimas išreikštas pozityviausiai, taip pat mažiausia dalis mokinių, kurie neturi nuomonės, ar lietuvių kalba yra graži kalba.

Anglų kalbos estetinį vertinimą, atspindintį mokinių emocinį santykį su anglų kalba, iliustruoja 4 paveikslas. Kaip akivaizdžiai matyti iš rezultatų, gimnazistai pažymi silpnesnį emocinį ryšį su anglų kalba nei lietuvių. Mažesnė gimnazistų dalis išsako tvirtą požiūrį, kad anglų kalba yra graži (35,1 proc.), beveik ketvirtadalis indiferentiški (23,2 proc.). Kategorišką neigiamą vertinimą, kaip ir nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu, pažymi itin maža respondentų dalis (2 proc.). Duomenų analizė pagal lyties kriterijų rodo, kad lytis iš esmės neturi įtakos emocinio santykio su anglų kalba vertinimui: kad anglų kalba graži, visiškai sutinka ir labiau sutinka 72,5 proc. merginų ir 69,5 proc. vaikinių, neturi nuomonės atitinkamai 22,3 proc. ir 24,3 proc., visiškai nesutinka ir labiau nesutinka 5,3 proc. merginų ir 6,2 proc. vaikinių. Taigi galima daryti išvadą, kad gimnazistų nuostatos dėl anglų kalbos estetinio ir emocinio vertinimo pagal lytį beveik nesiskiria. Daugumos gimnazistų

(71 proc.) estetinis, emocinis anglų kalbos vertinimas leidžia kalbėti apie jaunimo priklausymo globaliam pasauliui jauseną, pasauliui, kuris neturi savitos kultūros bruožų, nes dėl globalizacijos anglų kalba praranda savo kultūrinį pagrindą, todėl jos įsisavinimas negali būti tapatinimasis su anglakalbiais ir jų kultūra (Norton 2019).

Lietuvių kalbos gražumo vertinimo ryšys su etnine tapatybe tirtas analizuojant koreliaciją tarp lietuvių kalbos ir krašto tarmės gražumo vertinimo rezultatų. Gimnazistų požiūris apie teiginį *Mano krašto tarmė yra graži* atskleidžia ne tik pačios tarmės vertinimą, bet ir tapatumą su savu kultūriniu kraštovaizdžiu ir kultūrine bendruomene. Rezultatai patvirtina emocinio ryšio su lietuvių kalba ir savo krašto tarme priklausomybę. Tarp teiginių *Lietuvių kalba yra graži* ir *Mano krašto tarmė yra graži* vertinimo nustatyta reikšminga teigiama koreliacija (Spearmano $\rho = 0,487$, $p < 0,001$). Tarmės ir lietuvių kalbos estetinis, emocinis vertinimas kartu yra ir santykio su savo etnine tapatybe, savito kultūrinio identiteto vertinimas. Koreliacijų analizė patvirtina statistiškai reikšmingą, bet silpną ryšį tarp lietuvių kalbos gražumo vertinimo ir nuostatos, kad lietuvių kalba yra pasenusi kalba. Kuo labiau gimnazistai įsitikinę, kad lietuvių kalba yra graži kalba, tuo labiau nepritaria, kad lietuvių kalba yra pasenusi kalba.

5. Lietuvių kalbos socialinė vertė

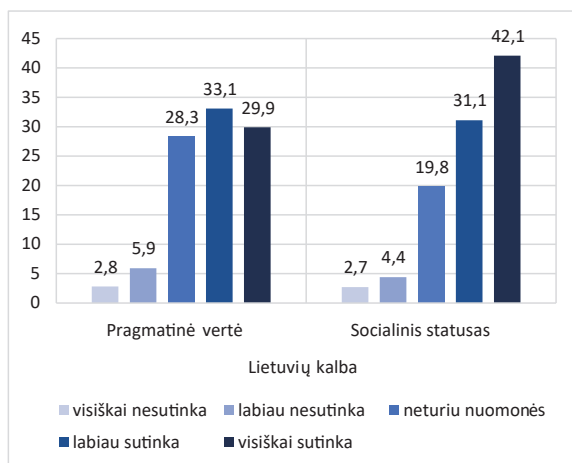
Pačioje kalboje nėra nieko, kas nulemtų jos vertę, ją lemia tos kalbos ryšys su socialinės galios reiškiniiais (Bonfiglio 2002, 23). Skirtingoms kalboms prestižas suteikiamas remiantis tokiais veiksniais kaip turtingas kultūrinis paveldas, aukštas kalbos modernizacijos lygis, didelė tarptautinė reikšmė arba jos vartotojų prestižas, kalbinės bendruomenės solidarumas, paremtas šeimos narių tarpusavio ryšiu (Yagmur 2011, 118). Visi šie veiksniai turi įtakos, ar (kiek) kalba vertinama kaip turinti didelę ar mažą socialinę vertę. Kalbinės nuostatos ir pasirinkimas konkrečios kalbos atžvilgiu veikiami pragmatinės naudos, kalbos socialinio statuso ir tapatybinio ryšio su savo etnine bendruomene. Pragmatinis požiūris skatina teikti pirmenybę didesnėms kalboms ir kultūroms, tradicinė vertybių sistema skatina išlaikyti savo kalbą ir kultūrą (Ehala 2010, 213).

Gimnazistų nuostatos dėl lietuvių kalbos socialinės vertės tirtos vertinant mokinių atsakymus apie lietuvių kalbos pragmatinę vertę ir lietuvių kalbos statusą visuomenėje. Pragmatinės naudos aspektu vertintos nuostatos ir dėl lietuvių, ir dėl anglų kalbos. Gimnazistams buvo pateikti vertinamieji teiginiai: *Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, kad gautum norimą darbą*, *Taisyklinga lietuvių kalba rodo, kad žmogus išsilavinęs* ir *Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, kad gautum norimą darbą*. Gauti rezultatai pateikti 5 ir 6 paveiksluose.

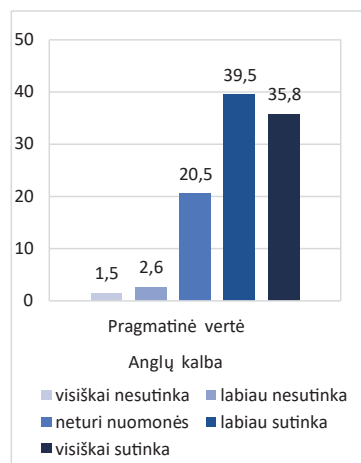
Kaip matyti 5 paveiksle, dauguma gimnazijos klasių mokinių neturi labai tvirtų teigiamų nuostatų dėl lietuvių kalbos mokėjimo svarbos ateities profesiniam gyvenimui. Mažiau nei trečdalis gimnazistų (29,9 proc.) visiškai sutinka, kad geras lietuvių kalbos mokėjimas reikalingas norint gauti norimą darbą, tačiau visiškai nesutinkančių tėra 2,8 proc. Pagal atsakymų grupes matyti, kad lietuvių kalbos mokėjimo praktinę naudą pažymi daugiau kaip

pusė gimnazistų (63 proc.), beveik trečdalis (28,3 proc.) neturi nuomonės šiuo klausimu, kiek mažiau kaip dešimtadalis (8,7 proc.) mano, kad gerai mokėti lietuvių kalbą nėra svarbu.

Tyrimo duomenys apie anglų kalbos pragmatinę vertę (6 pav.) rodo, kad gimnazistai turi šiek tiek tvirtesnes nuostatas dėl anglų kalbos reikalingumo ateičiai – visiškai įsitikinusių, kad svarbu gerai mokėti anglų kalbą yra daugiau kaip trečdalis respondentų (35 proc.), neturinčių nuomonės – penktadalis (20,5 proc.), o visiškai nevertina anglų kalbos mokėjimo reikalingumo tik 1,5 proc. Taigi pozityvias nuostatas apie anglų kalbos mokėjimo naudą teigia trys ketvirtadaliai gimnazistų (75,3 proc.), šios kalbos nevertina tik 4,1 proc. mokinių.

5 paveikslas. Svarbu gerai mokėti lietuvių kalbą, kad gautum norimą darbą. Taisyklinga lietuvių kalba rodo, kad žmogus išsilavinęs

6 paveikslas. Svarbu gerai mokėti anglų kalbą, kad gautum norimą darbą

Iš duomenų pagal lyties kriterijų paaiškėjo, kad merginos labiau nei vaikinai vertina lietuvių kalbos mokėjimo naudą: šiam vertinamajam teiginiui visiškai pritaria arba labiau pritaria 68 proc. merginų ir 57 proc. vaikinių, mano priešingai atitinkamai 6 proc. ir 11,9 proc. Anglų kalbos atveju merginų ir vaikinių rezultatai beveik nesiskiria: teigiamas nuostatas dėl anglų kalbos pragmatinės vertės patvirtina 75,7 proc. merginų ir 75 proc. vaikinių, neigiamas nuostatas pažymi atitinkamai 4,1 proc. ir 4,2 proc. Jeigu lyties kriterijus diferencijuotų ir lietuvių, ir anglų kalbos vertinimą, galima būtų daryti prielaidą, kad merginos labiau linkusios vertinti kalbines kompetencijas ateičiai. Tačiau pagal lyties kriterijų skirtumai nustatyti tik lietuvių kalbos vertinimo atveju.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad dauguma gimnazistų kalbinių kompetencijų (tiek lietuvių, tiek anglų kalbos) nevertina kaip vienareikšmiškai svarbių – tik apie trečdalis mokinių turi tvirtą nuomonę apie kalbos naudą. Vis dėlto pažymėtina, kad pasirinkimų skalėje nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 5 (visiškai sutinku) dauguma pasirenka teigiamą lie-

tuvių ir anglų kalbos vertinimą (atitinkamai 63 proc. ir 75,3 proc. respondentų), priešingai manančių – mažiau nei dešimtadalis (atitinkamai 8,7 proc. ir 4,1 proc.). Tarp lietuvių ir anglų kalbos naudos vertinimo nustatytas statistiškai reikšmingas, teigiamas, bet silpnas ryšys (Spearmano $p = 0,224$, $p < 0,001$, $N = 4289$). Tai rodo, kad kai kurie respondentai, teigiamai vertinantys vienos kalbos naudą, linkę teigiamai vertinti ir kitos kalbos reikalingumą. Ryškaus skirtumo tarp lietuvių ir anglų kalbos praktinės naudos vertinimo nėra, tačiau matyti, kad lietuvių kalba vertinama kaip šiek tiek mažesnę pragmatinę vertę turinti kalba.

Lietuvių kalbos mokėjimo kokybė labiau siejama su socialiniu statusu nei su kalbos pragmatine verte (5 pav.). Teiginiui *Taisyklinga lietuvių kalba rodo, kad žmogus išsilavinęs* visiškai pritaria 42,1 proc. gimnazistų. Jungiant rezultatus pagal teigiamus ir neigiamus vertinimus matyti, kad dauguma gimnazistų (73,2 proc.) lietuvių kalbos kokybę laiko išsilavinimo požymiu, apie penktadalis (19,8 proc.) tuo abejoja, o mano priešingai mažiau nei dešimtadalis (7,1 proc.) mokinių. Duomenų pagal lyties kriterijų analizė rodo, kad merginos kiek labiau vertina taisyklingą lietuvių kalbą kaip asmens išsilavinimo rodiklį: teiginiui pritaria keturi penktadaliai merginų (77,8 proc.), du trečdaliai vaikinių (68 proc.), neturi nuomonės atitinkamai 16,4 proc. ir 23,6 proc. Taisyklingos lietuvių kalbos su išsilavinimu nesieja 5,8 proc. merginų ir 8,4 proc. vaikinių. Rezultatai, išreiškiantys merginų ir vaikinių požiūrį, atskleidžia, kad merginos lietuvių kalbos socialinę vertę ir pragmatiniu, ir socialinio statuso aspektu linkusios vertinti labiau nei vaikinai. Jų teigiamos nuostatos dėl lietuvių kalbos socialinio statuso yra aukščiausiai vertinamas lietuvių kalbos socialinės vertės aspektas.

Tarp lietuvių kalbos pragmatinės vertės ir jos socialinio statuso visuomenėje nustatytas statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo teigiamas ryšys (Spearmano $\rho = 0,415$, $p < 0,001$). Šių kintamųjų priklausomybė vaikinių nuostatų atveju didesnė (Spearmano $\rho = 0,436$, $p < 0,001$) nei merginų (Spearmano $\rho = 0,378$, $p < 0,001$). Taigi vaikinai dažniau nei merginos linkę sieti lietuvių kalbos praktinį naudingumą su jos statusu visuomenėje. Augant kalbos pragmatinei vertei didėja jos statusas visuomenėje.

Išvados

1. Nuostatos dėl kalbos galių yra vienas iš svarbiausių kalbos gyvybingumo rodiklių. Gimnazistų požiūris į lietuvių kalbos komunikacines, kūrybines, kultūrines galias atskleidžia jaunimo kalbinę tikrovę. Didžioji dalis gimnazistų teigia, kad geriausiai savo mintis ir jausmus gali išreikšti lietuviškai (75,7 proc.), tačiau tik mažiau nei pusė (41,4 proc.) mano, kad lietuvių kalba nėra pasenusi kalba. Palyginus su kitomis nuostatomis, daugiausia gimnazistų (35,5 proc.) indiferentiški šiuo klausimu. Beveik ketvirtadalis (23 proc.) gimnazistų pažymi, kad jiems lengviau išreikšti jausmus ir mintis ne lietuviškai, o kita kalba, tiek pat mokinių (23 proc.) lietuvių kalbą laiko pasenusia kalba. Iš visų tirtų kalbinių nuostatų lietuvių kalba mažiausiai teigiamai vertinama jos kultūrinio kapitalo – kalbos šiuolaikiškumo, gyvybingumo aspektu.
2. Iš tirtų nuostatų pozityviausiai išreikštas estetiškas, emocinis santykis su lietuvių kalba.

Didžioji dauguma gimnazistų (85,4 proc.) lietuvių kalbą laiko gražia kalba, neturinčių nuomonės mažiausia (12,5 proc.). Estetinis lietuvių kalbos vertinimas yra ir emocinio ryšio su lietuvių kalba, ir savo lietuviškos kultūrinės tapatybės vertinimas. Kad šios nuostatos apie kalbos galias turi tapatybės matmenį, rodo duomenys apie anglų kalbos ir krašto tarmės vertinimą. Anglų kalbą, pragmatiniu požiūriu vertinamą labai pozityviai, mažiau gimnazistų linkę laikyti gražia kalba. Šiuo aspektu labiausiai vertinama lietuvių kalba ir krašto tarmė. Korelacijų analizė patvirtina estetinio, emocinio ryšio su lietuvių kalba ir krašto tarme statistiškai reikšmingą teigiamą priklausomybę. Gimnazistų požiūris apie lietuvių kalbos ir krašto tarmės vertinimą gražumo aspektu atskleidžia ne tik savos kalbos ir krašto tarmės estetinį ir emocinį vertinimą, bet ir tapatumą su savu kultūriniu kraštovaizdžiu ir kultūrine bendruomene.

3. Tyrimo rezultatai apie kalbos pragmatinę vertę atskleidžia, kad dauguma gimnazistų kalbinių kompetencijų (tiek lietuvių, tiek anglų kalbos) nevertina kaip vienareikšmiškai svarbių – tik apie trečdalis mokinių išreiškia tvirtą nuomonę apie kalbos naudą ateičiai. Vis dėlto pažymėtina, kad vertinimo pasirinkimų skalėje nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 5 (visiškai sutinku) dauguma pasirenka teigiamą lietuvių ir anglų kalbos vertimą (atitinkamai 63 proc. ir 75,3 proc. respondentų). Ryškaus skirtumo tarp lietuvių ir anglų kalbos praktinės naudos vertinimo nenustatyta, tačiau matyti, kad lietuvių kalba vertinama kaip mažesnę pragmatinę vertę turinti kalba.
4. Palyginus gimnazistų požiūrį į lietuvių kalbos pragmatinę vertę ir socialinį statusą visuomenėje paaiškėjo, kad lietuvių kalbos mokėjimas turi aukštesnį socialinį statusą nei pragmatinę vertę. Taisyklinga lietuvių kalba tradiciškai tebesiejama su aukštesniu išsilavinimu. Lietuvių kalbos pragmatinis vertinimas grindžiamas praktinio naudingumo kriterijais, lietuvių kalbos statuso visuomenėje – kultūros tradicija. Nors lietuvių kalbos pragmatinės vertės ir socialinio statuso vertinimo pagrindas skirtingas, tarp šių kintamųjų nustatytas statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo teigiamas ryšys.
5. Kalbinės nuostatos įsitvirtina ir kinta veikiamos pragmatinės naudos ir emocinio ryšio su savo kalba, ja išreiškiamu lietuvių kultūros pasauliu. Tyrimo rezultatai atskleidžia gimnazistų bendras nuostatas, kurios vyrauja gimnazistų savivokoje. Nenustatyti reikšmingi skirtumai tarp merginų ir vaikinų požiūrio: merginų ir vaikinų nuostatos dėl anglų kalbos nesiskiria, dėl lietuvių kalbos ir krašto tarmės merginų nuostatos šiek tiek labiau teigiamos nei vaikinų.

Rezultatų analizė patvirtina statistiškai reikšmingą ryšį tarp tirtų kalbinių nuostatų lietuvių kalbos atžvilgiu: lietuvių kalbos komunikacinių, kūrybinių galių ir jos kultūrinio kapitalo, lietuvių kalbos pragmatinės vertės ir socialinio statuso visuomenėje. Rezultatų statistinė analizė atskleidė sąsajas ne tik tarp tirtų lietuvių kalbos galių kintamųjų ir socialinės vertės kintamųjų, bet ir gimnazistų nuostatų dėl lietuvių kalbos galių ir socialinės vertės sąsajas. Nustatytas teigiamas ryšys tarp lietuvių kalbos estetinio, emocinio vertinimo ir požiūrio į lietuvių kalbos socialinį statusą bei pragmatinę vertę. Šie tarpusavio priklausomybės ryšiai nėra pakankamai stiprūs, bet statistiškai reikšmingi.

Literatūra

- Abrams, Jessica R.; Valerie Barker, Howard Giles. 2009. An examination of the validity of the Subjective Vitality Questionnaire. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 30(1), 59–72. <https://doi.org/10.1080/01434630802369452>
- Bonfiglio, Thomas Paul. 2002. *Race and the Rise of Standard American*, vol. 7. Berlin: Walter de Gruyter, 23.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and symbolic power*. Harvard: Harvard University Press.
- Bourhis, Richard Y. Itesh Sachdev, Martin Ehala, Howard Giles. 2019. Assessing 40 years of group vitality research and future directions. *Journal of Language and Social Psychology* 38(4), 409–422.
- Clément, Richard, Bonny Norton. 2021. Ethnolinguistic vitality, identity and power: Investment in SLA. *Journal of Language and Social Psychology* 40(1), 154–171.
- Darvin, Ron. 2017. Social class and the inequality of English speakers in a globalized world. *Journal of English as a Lingua Franca* 6(2), 287–311.
- Darvin, Ron, Bonny Norton. 2023. Investment and motivation in language learning: What's the difference? *Language teaching* 56(1), 29–40. <https://doi.org/10.1017/S0261444821000057>
- Darvin, Ron, Bonny Norton. 2015. Identity and a model of investment in applied linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics* 35(1), 36–56. <https://doi.org/10.1017/S0267190514000191>
- Ehala, Martin. 2011. Hot and cold ethnicities: Modes of ethnolinguistic vitality. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32(2), 187–200.
- Ehala, Martin. 2010. Ethnolinguistic vitality and intergroup processes. *Multilingua* 29(2), 203–221. 10.1515/mult.2010.009
- Ehala, Martin. 2015. Ethnolinguistic vitality. In K. Tracy, C. Ilie, T. Sandel, eds. *The international encyclopedia of language and social interaction*. Wiley (online library). 1–7. <https://doi.org/10.1002/9781118611463.wbielsi046>
- Giles, Howard; Richard Y. Bourhis, Donald M. Taylor. 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles, ed. *Language, ethnicity and intergroup relations*. New York: Academic Press. 307–348.
- Hilbig, Inga. 2022. Lietuvos gyventojų svetimųjų kalbų vartojimas, nuostatos, mokymasis. *Sociolingvistinė Lietuvos panorama: gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Meilutė Ramonienė, Eglė Gudavičienė, Inga Hilbig, Kristina Jakaitė-Bulbukienė, Loreta Vilkenė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 71–117.
- Yagmur, Kutlay. 2011. Does Ethnolinguistic Vitality Theory account for the actual vitality of ethnic groups? A critical evaluation. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32 (2), 111–120.
- Ying, How, Soo; Abdullah, Ain, Nadzimah; Tan, Helen. 2018. Teachers' perception on the vitality of the English language among primary school students. *Journal of Language and Communication* 5(1), 46–62.
- Karan, Mark, E. 2011. Understanding and Forecasting Ethnolinguistic Vitality. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32(2), 137–149.
- Kuznecovienė, Jolanta. 2008. Lietuvių tautinis identitetas: bruožai ir tipai. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Vytis Čiubrinskas, Jolanta Kuznecovienė, sud. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 55–74.
- McEntee-Atalianis, Lisa J. 2011. The value of adopting multiple approaches and methodologies in the investigation of ethnolinguistic vitality. *Journal of Multilingual and Multicultural development* 32(2), 151–167.
- Mickūnas, Algis. 2011. *Estetika: menas ir pasaulio patirtis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Norton, Bonny. 2019. Identity and language learning: A 2019 retrospective account. *Canadian Modern Language Review* 75(4), 299–307.
- Plüddemann, Peter, Daryl Braam, Peter Broeder, Guus Extra, Michellé October. 2004. *Language policy implementation and language vitality in Western Cape primary schools*. Praesa: University of Capetown.
- Savicka, Aida. 2019. Lietuviškosios tapatybės sampratos kaita visuomenės sąmonėje 2008–2017 metais. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 45 (02), 68–83. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2019.2.16>
- Turner, John C., Rupert J. Brown, Henri Tajfel. 1979. Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European journal of social psychology* 9(2), 187–204.
- Valantiejus, Algimantas. 2001. Dvi istorinio aiškinimo alternatyvos: Miroslavo Hrocho ir Czesławo Miłoszo tezės. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 7(1–2), 20–45.
- Vilkenė, Loreta. 2022. Lietuvos gyventojų nuostatos: konstanta ar pokyčiai? *Sociolingvistinė Lietuvos panorama: gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys*. Vilniaus universiteto leidykla. 209–246.